



## LEVE DE VERENIGING!

NAAR EEN VEERKRACHTIG EN DUURZAAM  
VERENIGINGSLEVEN IN FRYSLÂN

CIJFERS / MENSEN / INZICHT

## // INHOUDSOPGAVE

Inleiding	3
Samenwerking	4
Het belang van het verenigingsleven	5
De invloed van macrofactoren op het verenigingsleven	8
De burger en het verenigingsleven	9
De stellingen voor een impuls	12

## // INLEIDING

Nergens in Nederland is het verenigingsleven zo groot als in de provincie Fryslân. Het verenigingsleven maakt onmiskenbaar deel uit van de Friese cultuur: de provincie telt op dit moment 649.957 inwoners en maar liefst 1.670 sport-, 271 dorps- en 1.014 kunstverenigingen. Verenigingen hebben het aantal leden echter de afgelopen jaren zien dalen en actieve leden stoppen ook minder tijd in hun werk voor de club. Bovendien komt er heel wat op de verenigingen af, zoals de gevolgen van de Corona-maatregelen en toenemende regelgeving.

Een onderzoek naar de toekomstbestendigheid van het verenigingsleven is urgent, omdat het aantal inwoners dat lid is van een vereniging daalt, vooral onder de 25- tot 30-jarigen en 75-plussers. Ook is de afname in niet-stedelijke regio's en in zeer stedelijke regio's sterk. Deze trend zou in Fryslân op termijn de zogenaamde Friese Paradox kunnen laten afnemen. In Fryslân liggen de opleidings- en inkomensniveaus lager dan het landelijke gemiddelde. Logischerwijs zou daar een lager gevoel van geluk en welbevinden uit voortvloeien, maar dat gevoel blijft in Fryslân juist uit. Een van de verklaringen voor deze bijzondere tegenstelling lijkt het hoge Mienskip-gevoel te zijn, waar juist de verenigingen een belangrijk deel vanuit maken. Een goede reden om in te zetten op een veerkrachtig en weerbaar verenigingsleven.

Samen met de drie koepelorganisaties, Doarpswurk, Keunstwurk en Sport Fryslân, onderzoekt het Fries Sociaal Planbureau (FSP) daarom hoe het verenigingsleven in Fryslân in de toekomst stevig in zijn schoenen kan blijven staan. De eerste resultaten van het FSP-onderzoek liggen nu voor u. We schetsen hoe het verenigingsleven er nu uit ziet, waarom het werk van deze verenigingen zo belangrijk is en met welke uitdagingen de verenigingen de komende jaren te maken kunnen krijgen. Hiervoor wordt naast literatuuronderzoek en een omgevingsscan, ook gebruik gemaakt van antwoorden van Friese burgers via een uitvraag door Panel Fryslân. Deze eerste resultaten maken deel uit van een breder onderzoek. De eindrapportage zal na verwachting in het najaar van 2021 worden gepresenteerd.

### **Over het Fries Sociaal Planbureau**

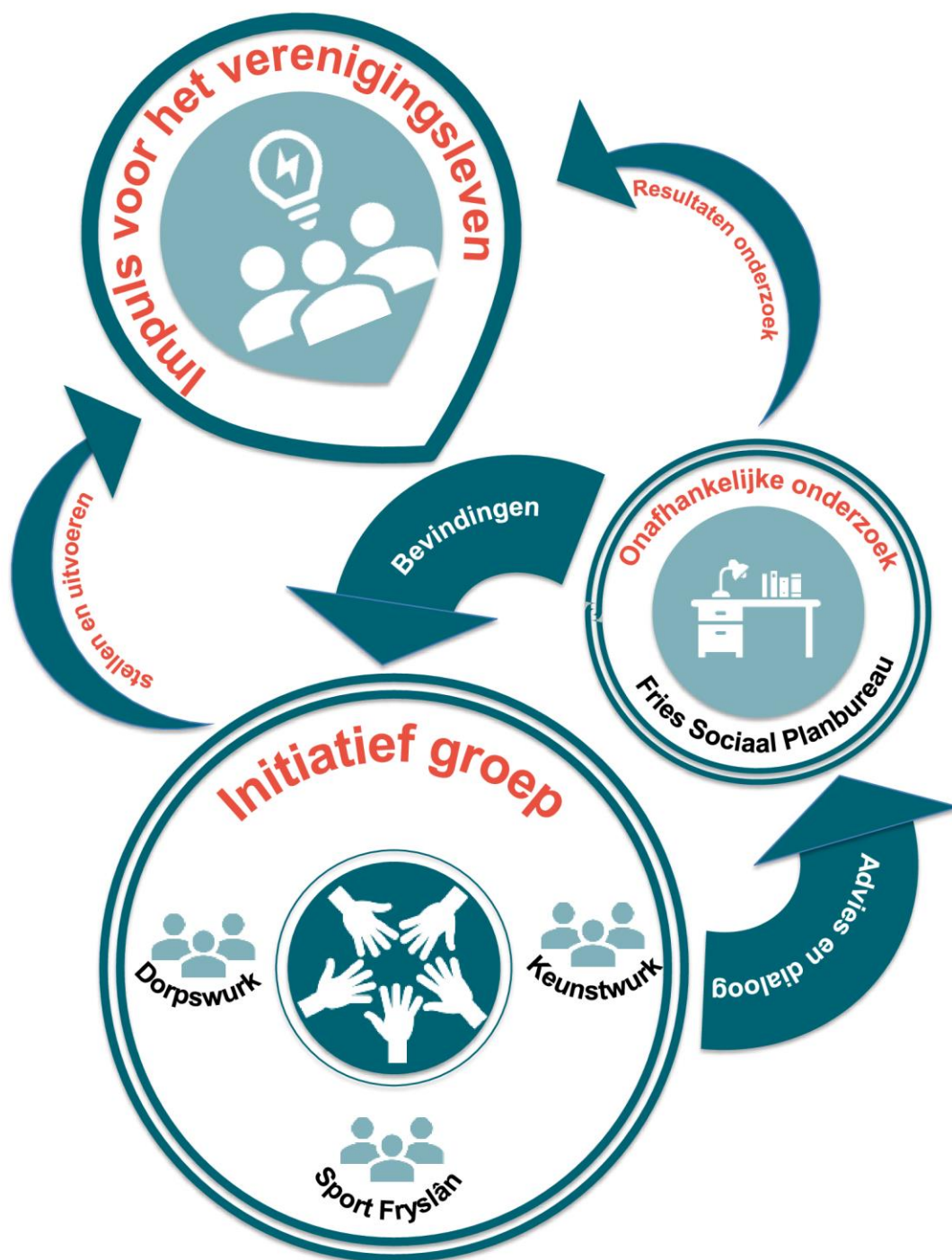
Het Fries Sociaal Planbureau (FSP) is een onafhankelijk onderzoeksinstituut voor de provincie Fryslân. Het FSP wil bijdragen aan een toekomstbestendig Fryslân door middel van onafhankelijke, betrouwbare en wetenschappelijk onderbouwde kennis. Wij bieden overzicht in ontwikkelingen en in de leefsituatie van de inwoners van Fryslân. Daarnaast richten wij ons op het maatschappelijke debat over de ontwikkeling van onze provincie. Met cijfers en onafhankelijke analyses streven wij naar een beter geïnformeerde discussie over onze regio.

## // SAMENWERKING

*Systeem weergave van de rollen en verantwoordelijkheden binnen het project*

Het *Leve de vereniging!*-project is een samenwerking tussen Doarpswurk, Keunstwurk en Sport Fryslân, waarbij het Fries Sociaal Planbureau fungeert als een onafhankelijke organisatie die het onderzoek uitvoert. Deze samenwerking is tot stand gekomen na de zomer van 2020 en duurt in principe één jaar. Binnen het project zijn alle deelnemende partijen gelijkwaardig en staan de dialoog en actieve deelname centraal. Dat leidt tot breed gedragen eindresultaten, ongeacht de uitkomsten. In de onderstaande afbeelding is gevisualiseerd hoe de taken zijn verdeeld en wat ieders rol is in de totstandkoming van de mogelijke impuls voor het verenigingsleven.

### Samenwerkingsdiagram



# // HET BELANG VAN HET VERENIGINGSLEVEN

*Literatuuronderzoek naar eerdere studies over verenigingen en het verenigingsleven*

## Geschiedenis

Verenigingen worden al voor een langere periode door overheden gezien als een unieke mogelijkheid om sociale diensten te verlenen die voorheen door de overheid werden verleend. Dit wordt ook wel sociale privatisering genoemd. De argumentatie hiervoor is dat verenigingen de kracht hebben om een individueel gerichte aanpak te formuleren en dat zij nieuwe behoeften en sociale kwesties sneller kunnen ontdekken en aanpakken. Dit leidde al vroeg tot een zogenoemde verenigingscultuur, waarbij de burgers zich medeverantwoordelijk voelden voor plaatselijke voorzieningen. De aanname was dat de burgers zich het beste collectief konden gaan verenigen als zij voor hun maatschappelijke belangen op wilden komen, los van de centrale Staat. Dit werd sterk gevoed door de verzuiling<sup>1</sup>. Een later prominent voorbeeld van sociale privatisering was de inzet van verenigingen bij de werkgelegenheids crisis in de jaren zeventig en tachtig<sup>2</sup>. Onder de naam 'Participatiesamenleving' speelt ook nu nog de gedachte bij de overheid dat burgers zelf in staat gesteld moeten om mogelijke vraagstukken zelf aan te pakken. Dit werd versterkt door de decentralisatie van 2015.

## Cijfers

Nederland heeft echter te maken met een afnemend verenigingslidmaatschap. Uit recente data van het CBS<sup>3</sup> blijkt dat van 2012 tot 2019 het percentage van inwoners met een verenigingslidmaatschap is gedaald met 14,2 procent. In de leeftijdscategorieën 25 tot 30 jaar (-20%) en 75 jaar en ouder (-13,6%) is de afname het grootst. Alle soorten verenigingen hebben te maken met een afname, maar vooral de hobbyvereniging, (-21,8%), patiëntenverenigingen (-19,3%) en beroepsverenigingen (-17,9%) zien een sterke daling in het aantal lidmaatschappen. Ook loopt de frequentie van deelname achteruit. In 2012 was 35,7 procent van de bevolking nog wekelijks actief bij een vereniging, maar dit is afgenomen tot 33,5 procent in 2019. In niet-stedelijke regio's (<500 adressen per km<sup>2</sup>) en zeer stedelijke regio's (2.500> adressen per km<sup>2</sup>) is de frequentie van deelname sterker afgenomen (beide -3%). Ook het aantal lidmaatschappen neemt sterk af, waarbij niet-stedelijk regio's de grootste impact ervaren (-29%).

## Mogelijke oorzaken afnemende verenigingslidmaatschap

Mogelijke factoren die van invloed zijn op het afnemende verenigingslidmaatschap zijn sociaal-maatschappelijk, demografisch en financieel van aard.

### Sociaal maatschappelijk

Door de ontzuiling vanaf de jaren zeventig en tachtig moesten burgers zich opnieuw positioneren in de maatschappij buiten hun oude zuil (geloofs- en levensovertuigingen). Dit heeft geleid tot de toename van individualisme, waardoor sociale cohesie onder druk is komen te staan<sup>4</sup>. Tevens heeft de burger zich niet alleen bij een vereniging aangesloten, maar ook bij informele groepen<sup>5</sup> of bij commerciële aanbieders van vrijetijdsactiviteiten. Ook is er een verband aangetoond tussen het afnemende bezoek van religieuze bijeenkomsten en de afnemende frequentie in het doen van vrijwilligerswerk voor andere verenigingen. Wie zich inzet voor bijvoorbeeld de kerk, is vaak ook vrijwilliger bij een andere, seculiere organisatie. Een oorzaak voor dit overloopeffect zou de overeenkomende intrinsieke motivatie om vrijwilligerswerk (arbeid zonder financieel oogmerk) te doen kunnen zijn<sup>6</sup>. Als laatste kan er ook een verband worden gelegd tussen het hogere aantal lidmaatschappen in landen waar de overheid gedecentraliseerd is. Juist daar dragen staten een stukje van hun legitimiteit over aan verenigingen<sup>7</sup>.

### Demografisch

Nederland heeft te maken met vergrijzing, waardoor een groter wordend deel van de bevolking bestaat uit senioren, een groep die over het algemeen hulpbehoevender is. Tegelijkertijd neemt ook het aantal eenpersoonshuishoudens relatief snel toe. Uit Amerikaanse-demografische studies is gebleken dat verenigingslidmaatschap per groep erg verschilt. Wie alleenstaand is of jonge kinderen heeft, is

<sup>1</sup> Dekker, P. (2017). Vrijwilligerswerk verkend. *Geron*, 19(4), 6–10.

<sup>2</sup> Europese Commissie. (1997, November). Mededeling van de commissie over de versterking van de rol van verenigingen en stichtingen in Europa (CT-08-97-501-NL-C). Publications Office of the EU.

<sup>3</sup> Centraal Bureau voor de Statistiek (2020). *Sociale contacten en participatie [Dataset]*.

<sup>4</sup> Putnam, R. D. (2000). Bowling alone: America's declining social capital. In *Culture and politics* (pp. 223-234). Palgrave Macmillan, New York.

<sup>5</sup> Berg, D. V. E., & Houwelingen, V. P. (2011). *Informeel groeps (1ste editie)*. Sociaal en Cultureel Planbureau.

<sup>6</sup> Ruiter, S., & De Graaf, N. D. (2006). National context, religiosity, and volunteering: Results from 53 countries. *American Sociological Review*, 71(2), 191-210.

<sup>7</sup> Schofer, E., & Fourcade-Gourinchas, M. (2001). The structural contexts of civic engagement: Voluntary association membership in comparative perspective. *American Sociological Review*, 806-828.

minder vaak lid van een vereniging<sup>8</sup>. Tevens zijn er ook verschillen tussen leeftijdsgroepen: voornamelijk kinderen onder de 18 jaar en personen tussen de 55 en 80 jaar oud zijn vaak lid van een club<sup>9</sup>. Een Nederlandse studie toonde aan dat deelname sterk afneemt na een leeftijd van 70 tot 75 jaar. Dit kan een zorgwekkend signaal zijn, aangezien een van de grootste leeftijdsgroepen in Nederland, de babyboomers (geboren tussen 1945-1960), nu of binnenkort in de leeftijdscategorie 75 jaar en ouder zal vallen. Daar komt bij dat nieuwe leden die deel uitmaken van de beroepsbevolking als gevolg van de opgeschoven pensioengerechtigde leeftijd vaak minder vrije tijd hebben die ze kunnen investeren in de vereniging.

## Financieel

Uit recente onderzoeken is gebleken dat een deel van de verenigingen het zwaar heeft als gevolg van afnemende financiële middelen. Zo bleek 25 procent van de sportverenigingen zich niet financieel gezond te noemen. Dit zijn voornamelijk verenigingen in krimpregio's en plattelandsgebieden<sup>10</sup>. Bij kunstverenigingen ligt dit percentage op 48 procent. De oorzaken hiervan zijn afnemende ledenaantallen en/of wegvallende subsidies<sup>11</sup>. Bij dorpsverenigingen in Fryslân bleek 70 procent van de buurt- en dorpshuizen met een financieel tekort te kampen<sup>12</sup>. Hieruit kan worden opgemaakt dat financiële zorgen bij verenigingen een systematisch probleem is en dat die verenigingen structureel te maken hebben met tekorten. Er zijn tevens signalen dat de maatregelen ter bestrijding van Corona deze zorgen hebben vergroot en versterkt.

## Gevolgen afnemende verenigingsleven

De exacte gevolgen van het afnemende verenigingsleven zijn gedeeltelijk nog onbekend, maar uit eerdere onderzoeken spreekt wel de verwachting dat deze afname vergaande gevolgen heeft op de kwaliteit van leven van de inwoners van Fryslân.

Verenigingen hebben van oudsher bijgedragen aan de socialisering met leeftijdsgenoten en intergenerationele overdracht van een zekere maatschappelijke status<sup>13</sup>. Een afnemend verenigingsleven kan mogelijk leiden tot verminderde sociale leerkansen voor jongeren. Belangrijk is het om op te merken dat het voornamelijk socialisering betreft binnen de eigen sociale klasse. De aanname dat verenigingen de kans op een ontmoeting tussen burgers uit verschillende klassen vergroten, is zo'n twintig jaar geleden al ontkracht<sup>14</sup>.

Een actieve bijdrage binnen een vereniging heeft een kleine (4%) positieve invloed op iemands gezondheid. Het gevoel van eigenwaarde zou worden versterkt en de ervaren stress en eenzaamheid zou juist worden verminderd. Door het vergroten van een persoons perspectief op hun bijdrage aan de samenleving is er een hogere voldoening en betekenisgeving, wat preventief kan werken voor mentale gezondheids- en psychische problemen. Dat leidt vervolgens weer tot een betere gezondheid<sup>15</sup>. Ander zeer recent onderzoek heeft aangetoond dat mensen met een lidmaatschap van een vereniging tevredener zijn over hun leven en meer betrokken zijn bij hun omgeving<sup>16</sup>. De vraag hierbij is wel of het verenigingsleven dit heeft veroorzaakt of dat mensen die tevredener en meer betrokken zijn niet sowieso meer geneigd zijn om lid te worden van een vereniging.

Krimpregio's hebben vaak te maken met afnemende verenigingslidmaatschappen, omdat er als gevolg van het afnemende bevolkingsaantal ook minder potentiële leden zijn. Hierdoor kan de leefbaarheid in gevaar komen, want als verenigingen verdwijnen verdwijnt ook een belangrijke ontmoetingsfunctie voor de lokale gemeenschap<sup>17,18</sup>.

## Afnemend verenigingsleven en de Friese paradox

In Fryslân zouden de effecten van een afnemend verenigingslidmaatschap nog sterker kunnen zijn dan in de rest van Nederland, want in Fryslân is, zoals al aangegeven, sprake van de Friese Paradox. Dit betekent dat Fryslân, vergeleken met de andere Nederlandse provincies, te maken heeft met hoger ervaren welzijn en geluk maar lagere sociaaleconomische indicatoren. Er zijn sterke signalen dat deze unieke en tegenstrijdige situatie gedeeltelijk wordt gecreëerd door sterke onderlinge sociale verbindingen, oftewel het Mienskipps-

<sup>8</sup> Rotolo, T. (2000). A time to join, a time to quit: The influence of life cycle transitions on voluntary association membership. *Social Forces*, 78(3), 1133-1161.

<sup>9</sup> Hendricks, J., & Cutler, S. J. (2001). The effects of membership in church-related associations and labor unions on age differences in voluntary association affiliations. *The Gerontologist*, 41(2), 250-256.

<sup>10</sup> Van Kalmthout, J. (2019, 30 augustus). Websheet Sportverenigingen in Nederland. Mulier Instituut.

<sup>11</sup> Neele, A., & Zernitz, Z. (2019, januari). VerenigingsMonitor 2018. Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA).

<sup>12</sup> Bouma, R. Terpstra, L. Tamsma, H. Wiersma, H. (2020). Financiële gevolgen coronacrisis voor Friese dorps- en buurthuizen. Raerd: Doarpswûrk

<sup>13</sup> Van Houten, J., Gesthuizen, M., & Wolbers, M. H. (2012). Statusverwerving en de rol van verenigingslidmaatschap als nieuwe compenserende strategie. *Mens en maatschappij*, 87(2), 125-149.

<sup>14</sup> Meulen, R., Ruiters, S., & Ultee, W. C. (2005). 'Bowling apart?' Vier vragen over Nederlandse sportclubs en omgang tussen arm en rijk

<sup>15</sup> Winsemius, A., Ballering, C., Scheffel, R., & Schoorl, R. (2016, november). Wat werkt bij sociaal en gezond? Over de bijdrage van sociale factoren aan gezondheid. Movisie.

<sup>16</sup> Hardeman, S., Prins, C., & Vrieselaar, N. (2020, oktober). Verenigingsleven hangt samen met welzijn, maar staat onder druk door corona. Rabobank.

<sup>17</sup> Kalmthout, J. van (2017, augustus). Sportverenigingen overleven in krimpregio's. *Sport, Bestuur en Management* 19 (pp. 16-17)

<sup>18</sup> Hoekman, R. H. A., Bultink, A., & Kalmthout, J. V. (2015). Sportverenigingen in krimpkernen: Het belang van sportverenigingen voor de leefbaarheid van krimpkernen. Mulier instituut.

gevoel. Juist het verenigingsleven geeft gestalte aan dat Mienskips-gevoel. Op dit moment zet de provincie Fryslân ook actief in op de zorg dat iedere inwoner de kans heeft om onderdeel te zijn van een veilige sociale omgeving en dat iedere inwoner de mogelijkheid heeft om sociale contacten op te bouwen. Een passend voorbeeld hierbij is het 'Lok op ien' fonds.

# // DE INVLOED VAN MACROFACTOREN OP HET VERENIGINGSLEVEN

*Omgevingscan naar grote trends die mogelijk invloed hebben op verenigingen en het verenigingsleven*

Om toekomstige kansen en bedreigingen voor het verenigingsleven in Fryslân in beeld te kunnen brengen, is er een omgevingsanalyse uitgevoerd. Dat betekent dat er op macroniveau is gekeken naar de grootste trends die mogelijk invloed hebben op de toekomst van de verenigingen en hun ledenaantal.



## Bevolking

De omvang en de samenstelling van de Friese bevolking is de afgelopen jaren veranderd, en de verwachting is dat die ontwikkeling nog verder door gaat zetten. Uit prognoses van het Centraal Bureau voor de Statistiek blijkt dat Fryslân een bevolkingskrimp van 30.000 inwoners tot 2050 kan verwachten. Daarnaast is er ook sprake van ontgroening, want (jonge) inwoners vertrekken voor studie en werk naar stedelijke omgevingen buiten de provincie en er worden minder kinderen geboren. Dit zal leiden tot mogelijk minder jongere leden bij de vereniging. Een andere ontwikkeling is de tijdelijke toename van de groep 60- tot 80-jarigen tussen 2020 en 2035. Maar, volgens eerdere studies zijn juist ouderen in deze leeftijdscategorie actief bij de verenigingen. Een tijdelijke toename van deze leeftijdsgroep kan daarom leiden tot een kort durende toename van actieve leden. Tot slot zijn er signalen dat er een mogelijke migratiestroom van hoogopgeleide jongere inwoners naar Noord-Nederland komt die digitaal werken, de zogeheten digitale forenzen.

## Economie

In het publieke debat is er in de afgelopen jaren meer ruimte gekomen voor andere manieren van denken over economie en economische groei. In de betekenis-economie bijvoorbeeld, worden economische waarden verbonden aan financiële, ecologische en sociale waarden. Een samenvoeging van deze vier waarden zou leiden tot een duurzamere samenleving. Een veel besproken benadering is die van Brede Welvaart. Dit begrip laat zich in brede zin definiëren als “alles wat ons leven de moeite waard maakt”. Het belang van een bloeiend verenigingsleven voor de samenleving komt duidelijker naar voren in deze recente denkwijze dan in de klassieke manier van denken over welvaart als bruto binnenlands product (bbp) per capita.



## Sociaal-Cultureel

Nederland heeft te maken met een toename van sociale ongelijkheid en segregatie. Vooral perifere regio's (buiten grote steden) blijven achter in inkomen, opleiding, werkgelegenheid en gezondheid. Vanwege de kwetsbare economische structuur trekken kansrijke groepen weg die elders meer mogelijkheden zien. De achterblijvers zijn vaak ouder, lager opgeleid en hebben minder te besteden dan het landelijk gemiddelde. Dat kan gevolgen hebben voor het ledenbestand van verenigingen en daarmee ook voor de levensvatbaarheid ervan. Dat terwijl mensen die wel betrokken zijn bij een vereniging, hoger scoren op de vraag in welke mate zij voelen dat de dingen die ze doen in hun leven de moeite waard zijn.

## Politiek-Juridisch

De huidige Participatiesamenleving vraagt om een actieve bijdrage van burgers, waarbij het ook vanzelfsprekend is geworden dat burgers meepraten over de ontwikkeling van lokaal sociaal beleid. Dit is versterkt door de decentralisatie van het sociaal domein in 2015, toen de verantwoordelijkheid hiervoor bij gemeenten is neergelegd. Eerder FSP-onderzoek laat echter zien dat het betrekken van burgers op dit niveau grote uitdagingen met zich meebrengt. Burgers en gemeenten hebben namelijk niet altijd dezelfde verwachtingen en het blijkt lastig om deze op elkaar af stemmen. Een mogelijkheid is dat verenigingen hier actief op in spelen en een brug slaan tussen burgers en hun gemeenten. Dit kan leiden tot een betere aansluiting van de burgerperspectieven bij het maken en uitvoeren van sociaal beleid.



## // DE BURGER EN HET VERENIGINGSLEVEN

Vragenlijstonderzoek naar de participaties en attitudes van Friese burgers tegen over verenigingen

Om de huidige situatie omtrent het verenigingsleven in Fryslân goed in kaart te kunnen brengen, is het van groot belang om ook naar de burgerperspectieven te kijken. Daarom is er in februari 2021, als onderdeel van Panel Fryslân, een vragenlijst uitgezet. In totaal hebben 3.156 Friezen de vragen over verenigingen en het verenigingsleven in de provincie beantwoord.

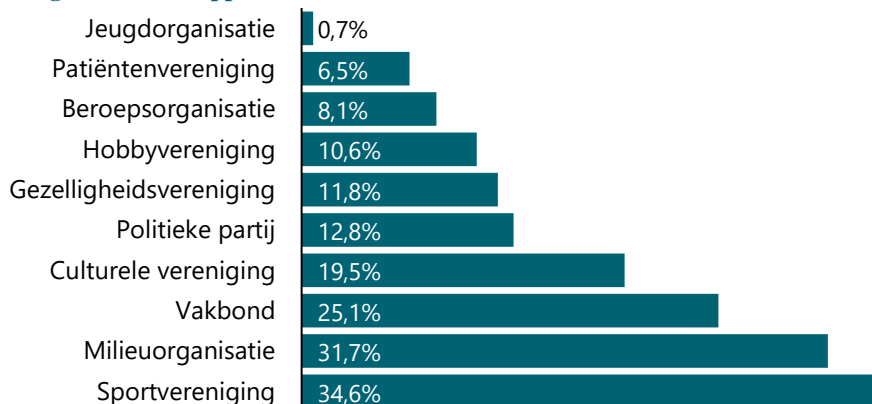
### Over Panel Fryslân

Panel Fryslân is een representatief burgerpanel voor de Friese bevolking van 18 jaar en ouder. Panelleden krijgen maximaal zes keer per jaar een online vragenlijst toegestuurd. De vragen gaan over verschillende, actuele onderwerpen die impact hebben op de Friese samenleving en waarover het FSP graag de mening van Friese burgers hoort. Het panel bestaat op dit moment uit bijna 6.000 panelleden. Mensen kunnen zich niet zelf aanmelden voor Panel Fryslân, maar worden geworven via een aselechte steekproef en een persoonlijke uitnodigingsbrief.

### Lidmaatschappen en deelnamefrequenties

Van de respondenten hebben 2.711 (85,9%) één of meerdere lidmaatschappen bij verenigingen, waarbij de meesten van hen lid zijn van een sportvereniging (34,6%) en/of een milieuorganisatie (31,7%). Jeugdorganisaties (0,7%), patiëntenverenigingen (6,5%) en beroepsorganisaties (8,1%) hebben procentueel gezien de minste leden. 67 procent van de ondervraagden geeft aan dat de vereniging belangrijk is voor hen is, omdat ze daar andere mensen ontmoeten. Verenigingen vormen ook een plaats voor ontmoeting: 39 procent geeft aan dat de mensen die ze hebben leren kennen via hun vereniging nu goede vrienden zijn geworden.

#### Percentage lidmaatschappen

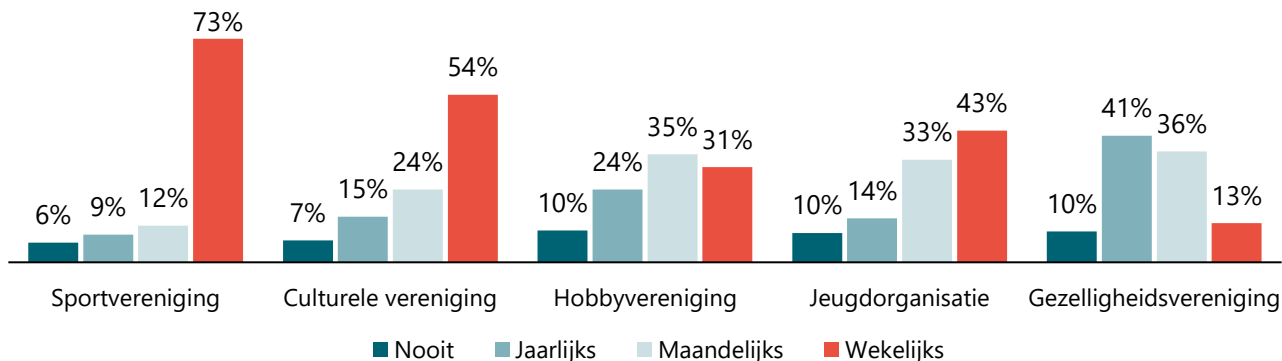


Bron: Panel Fryslân, 2021

Alle burgers die lid zijn van een vereniging geven als belangrijkste redenen *sociale contacten, ontspanning en gezelligheid* op. Behalve vakbond leden, voor hen is *samen sterk staan* de belangrijkste. Bij sportverenigingen scoort naast sociale contacten ook *fit blijven* en *sportief bezig zijn* hoog en bij cultuurverenigingen is dat het *maken van muziek*. Friese burgers die van geen enkele verenigingen lid zijn geven aan dat ze er *geen behoefte, tijd of interesse* in hebben, maar ook het hebben van *niet genoeg geld* komt vaak voor.

De maatregelen die COVID-19 moeten bestrijden, hebben een grote impact gehad op de frequentie van deelname aan verenigingsactiviteiten. Om een beter beeld te krijgen van deelname in 'normale' omstandigheden, werd de respondenten gevraagd hoe vaak ze aan activiteiten deelnamen vóór de virusuitbraak en maatregelen. Hieruit wordt zichtbaar dat het percentage wekelijkse deelname het hoogst is bij sportverenigingen (73%) en cultuurverenigingen (54%). De middenmoot wordt gevormd door de hobbyverenigingen (31%) en jeugdorganisaties (43%), en bij gezelligheidsverenigingen is de wekelijkse deelname het laagst (13%). Maar bij de verenigingen waar het percentage wekelijkse deelname lager is, is de maandelijkse deelname hoger.

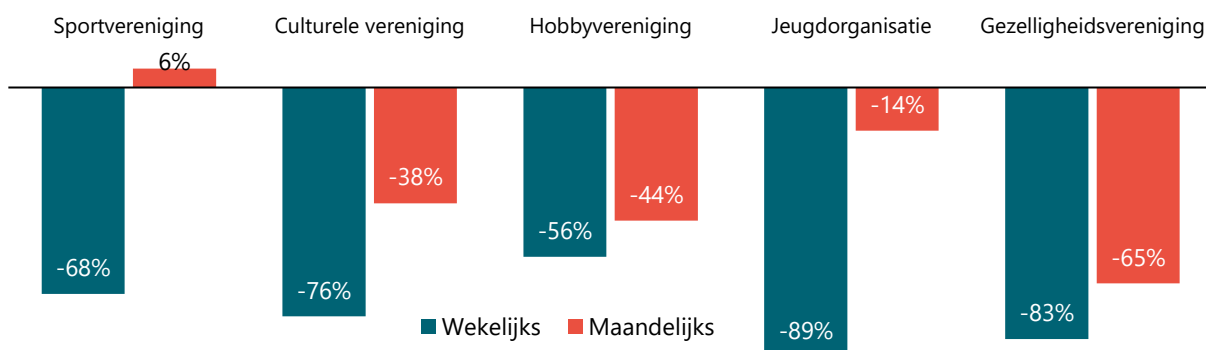
### Frequentie deelname voor Corona



Bron: Panel Fryslân, 2021

Tijdens de coronamaatregelen is de wekelijkse deelname bij alle verenigingen afgenomen. De daling was het sterkst bij jeugdorganisaties (-89%) en gezelligheidsverenigingen (-83%). De maandelijkse deelname is minder afgenomen en bij sportverenigingen zelfs toegenomen (+6%). Dit komt waarschijnlijk vanwege de tijdelijke versoepelingen die zijn doorgevoerd in de late lente van 2020. Tevens geeft 63 procent van de respondenten aan dat de activiteiten van hun vereniging volledig of bijna volledig stilliggen door de maatregelen. Bij 37 procent van de ondervraagden biedt de vereniging digitale alternatieven aan. 66 procent van de respondenten geeft aan de verenigingsactiviteiten te missen tijdens de Coronatijd.

### Afname deelname tijdens Corona

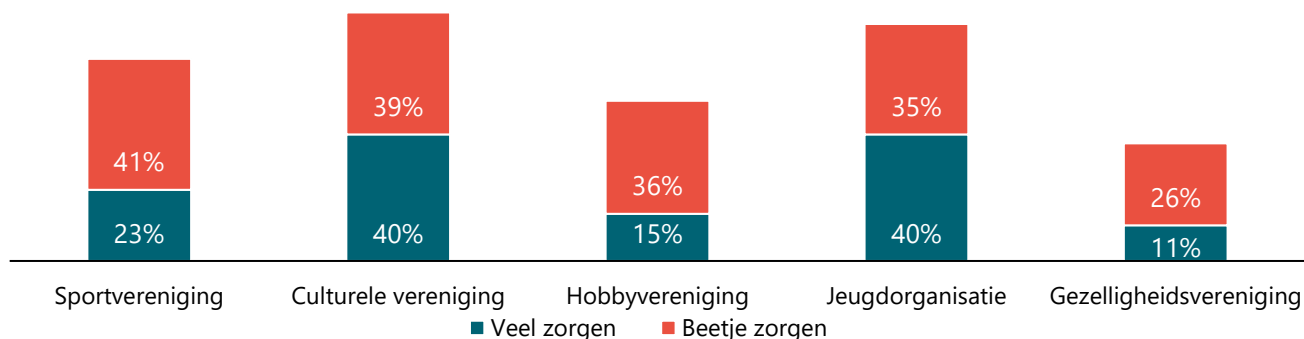


Bron: Panel Fryslân, 2021

### Toekomst van verenigingen

Zoals eerder aangegeven in dit rapport hebben verenigingen te maken met een onzekere toekomst en de participanten delen die zorgen. De leden van culturele verenigingen (40%) en jeugdorganisaties (40%) zijn het meest bezorgd over de toekomst van hun vereniging. Bij sportverenigingen maakt 41 procent van de leden zich een beetje zorgen over de toekomst van hun vereniging en nog een 23% maakt zich veel zorgen. Bij gezelligheidsverenigingen zijn de zorgen nog steeds hoog (11% veel zorgen & 23% beetje zorgen), maar lager dan de rest.

### Zorgen over de toekomst van de vereniging



Bron: Panel Fryslân, 2021

Friese burgers geven aan dat hun grootste zorgen voor de toekomst het *teruglopende leden* aantal door *afhakende leden* en *minder nieuw aanwas* zijn. Ook komen de *aanhoudende Corona-maatregelen* en hun gevolgen op het bestaan van hun vereniging regelmatig terug in de antwoorden. Daarnaast worden ook de *afnemende financiën* en *kleiner aanbod van activiteiten* regelmatig als zorgen genoemd. Tot slot wordt er in mindere mate ook een *verouderd bestuur* en *afnemend vrijwilligers aantal* genoemd.

## // DE STELLINGEN VOOR EEN IMPULS

*Stellingen gebaseerd op voorgaande onderzoek om een dialoog te faciliteren*

Voor het voeren van een dialoog over een mogelijk impuls voor het verenigingsleven, zijn gebaseerd op bovenstaande analyse vier stellingen gedefinieerd. Deze zijn zo geformuleerd dat ze prikkelen tot brede verkenning van kansen en mogelijkheden voor versterkende impulsen voor het verenigingsleven. De uitkomsten van deze verkenning en eruit voortvloeiende standpunten worden gebruikt voor vervolgonderzoek.

### **// Een toekomst van Fryslân zonder formele verenigingen is onwenselijk.**

Waarden zoals het Mienskip-gevoel en een sociaal netwerk worden steeds belangrijker. Er zijn echter ook andere manieren om daar vorm aan te geven dan formele verenigingen alleen. Steeds vaker sluiten burgers zich aan bij informele groepen of maken ze gebruik van de diensten van commerciële aanbieders van vrijetijdsactiviteiten. Zijn formele verenigingen nog wel onmisbaar voor de samenleving? Waarin ligt hun toegevoegde waarde eigenlijk? En zal in de toekomst formele verenigingen overschaduwd kunnen worden door informele groepen en bijeenkomsten?

### **// Verenigingen zijn een essentiële schakel tussen burger en overheid.**

De overheid wil de participatie en zelfredzaamheid van burgers vergroten. Daarnaast willen gemeenten het beleid samen met burgers bepalen, maar hun lopen tegen problemen aan om de burger hierbij te betrekken. Verenigingen hebben unieke inzichten in wat er echt gebeurt in de regio. Hierdoor zouden verenigingen zich kunnen positioneren als cruciale schakel tussen individuele burgers en de overheid. Zij verhogen de participatie en kunnen vertalen wat er speelt in de wijk, het dorp en de regio. Maar hoort dat werk wel thuis in het takenpakket van verenigingen? Welke ondersteuning hebben zij van de overheid zelf nodig, om de schakelfunctie te kunnen vervullen?

### **// Om duurzaam te zijn dient de verenigingen zich te richten op jongere leeftijdsdoelgroepen.**

Het CBS voorspelt dat er tussen 2020 en 2035 sprake is van een toename van het aantal 60- tot 80-jarigen. Dit zorgt voor een mogelijke kortstondige opleving van het verenigingsleven, want onderzoek toont aan dat ouderen tot 75 actief zijn als vrijwilliger. Maar zodra deze personen de 80 passeren, neemt die deelname echter sterk. Periferie regio's hebben bovendien te maken met ontgroening, waarbij steeds minder kinderen worden geboren en jongeren migreren. Moeten de verenigingen zich richten op de nieuwe senioren voor de tijdelijke toename in leden of zouden ze de focus moeten leggen op het aantrekken van jongeren om zo duurzamer te kunnen worden? Of moeten ze juist op zoek gaan naar verbinding tussen generaties?

### **// In de veranderende behoefte van de maatschappij dient de gemeente verenigingen actief te ondersteunen**

Door de ontzuiling moest de burger zich opnieuw positioneren in de maatschappij buiten zijn oude zuil (geloofs- en levensovertuigingen). Dit heeft geleid tot de toename van individualisme, waarbij de burger zijn eigen belang boven dat van de gemeenschap heeft geplaatst. Zouden verenigingen actief in moeten spelen op die individualistische behoeften van burgers? Of moeten ze een tegengeluid laten horen en juist de gemeenschapszin moeten stimuleren? Welke behoefte hebben verenigen bij een focus op het individu, en welke bij een focus op het collectief? Welke rol heeft de overheid in het ondersteunen van verenigen bij inspelen op veranderende behoeften in de samenleving?



Fries Sociaal Planbureau  
Doelestraat 8a  
8911 DX Leeuwarden  
(058) 234 85 00  
info@fsp.nl  
www.fsp.nl

## COLOFON

'Leve de vereniging! Naar een veerkrachtig en duurzaam verenigingsleven in Fryslân' is een uitgave van het Fries Sociaal Planbureau, april 2021.

De [samenvatting](#) van deze rapportage staat op de website van het Fries Sociaal Planbureau.

### Auteurs

Drs. Jesse David Marinus en Kirsten Commijs

### Met medewerking van

Prof. dr. Marijn Molema en Dr. Truus de Witte